

Small, Worms κλπ.), — γ) εἰς τὴν ψυχολογικῶς προσανατολισμένην (*Comte, L. Ward, Lacombe, Le Bon, Tönnies, Giddings, Wundt* κλπ.), — καὶ δ) εἰς τὴν βασιζομένην ἐπὶ τῶν καθ' αὐτὸ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ὑπερδιαίρων αὐτὴν ἀναλόγως τῆς χαρακτηριζούσης ταύτην οἰκονομικῆς (*Le Play, Brentano* κλπ.), στατιστικῆς καὶ δημογραφικῆς (*Coste* κλπ.) νομικῆς (*Fouillée, de Greef* κλπ.), ἀντικειμενικῶς ἠθικῆς (*Durkheim* κλπ.) καὶ τέλος ἀφηρημένης κατευθύνσεως (*Georg Simmel*).

Ὁ *Wilhelm Wundt*, ἀπορρίπτων ὡς ἀυθαίρετον πᾶσαν προσπάθειαν κατατάξεως τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν ἀνάλογον πρὸς τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας, ἐπιχειρεῖ τὴν κατάταξιν αὐτῶν ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἱστορικῆς σειρᾶς, ἣν ἠκολούθησαν αἱ ἐμφανίσεις αὐτῶν¹. Οὕτω διακρίνει ὁ *Wundt* τὴν κοινωνιολογίαν: α) εἰς νατουραλιστικὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας (*Comte* καὶ *Spencer*), β) εἰς βιολογικὴν κοινωνιολογίαν, γ) εἰς ψυχολογίαν τῶν μαζῶν, δ) εἰς αὐτόνομον ἐπιστήμην (*Schäffle, Durkheim*) καὶ ε) εἰς τυπικὴν ἐπιστήμην (*Simmel*). Ἡ κατάταξις αὕτη τοῦ *Wundt* εἶναι, καθ' ἡμᾶς, ἐπιτυχεστέρα τῶν ἄλλων, διότι, ἂν καὶ στερεῖται διαιρετικῆς ἀρχῆς, συμπίπτει τοῦλάχιστον ἐν μέρει πρὸς τὰς ἱστορικὰς φάσεις, ἃς διῆλθε πρὸ τῆς ἀποκρυσταλλώσεως αὐτῆς καὶ μετ' αὐτὴν ἡ κοινωνιολογία. Τὸ ὅτι βεβαίως, παρὰ τὴν πρόθεσιν τοῦ *Wundt*, δὲν συμπίπτει αὕτη πλήρως πρὸς τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος φάσεις, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τονισθῇ ἰδιαιτέρως.

Ἦδη, μετὰ τὴν σύντομον δικαιολόγησιν τῆς ἀποκρούσεως τῶν κατατάξεων τῶν *Barth, Loria, Squillace* καὶ *Wundt*, ἀπαραίτητον θεωροῦμεν, ὅπως στρέψωμεν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν ἡμῶν πρὸς δύο τελευταίως ἐκδηλωθείσας προσπάθειας κατατάξεως τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν. Αἱ προσπάθειαι αὗται, ἀνώτεραι καὶ πληρέστεραι πασῶν τῶν προηγουμένων, συνδέονται πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν *Filippo Carli* καὶ *Karl Pribram*.

19.—Ὁ *Filippo Carli* προτάσσει τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐπιχειρηθείσης συντόμου ἀνασκοπήσεως τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν τὴν θεμε-

¹ *Wilh. Wundt, Völkerpsychologie, 7. Band, I Teil, Leipzig 1917, σ. 5 κ.ε.*

λιώδη παρατήρησιν, ὅτι, ἀφ' ἑαυτοῦ ἡ ἱστορία τῆς κοινωνιολογίας ἐπέδειξε προσπάθειας συστηματικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς, δύο ὑπῆρξαν οἱ κύριοι τύποι, ὑφ' οὓς ἐκαλύφθη ἡ ἔρευνά της¹. Ὁ πρῶτος τῶν δύο τούτων τύπων εἶναι, κατὰ τὸν *Carli*, ὁ «ἱστορικο-ἐγκυκλοπαιδικός». Οὗτος προσδιορίζει τὰς προσπάθειας ἐκείνων, οἵτινες, θεωρήσαντες τὴν κοινωνίαν ὡς «προέκτασιν τῆς φύσεως», ἐπεχείρησαν νὰ συγγράψουν τὴν «φυσικὴν ἱστορίαν αὐτῆς». Ὁ τύπος οὗτος κέκτηται συγχρόνως χαρακτηῖρα συνθετικόν. Ὁ δεύτερος τύπος τῶν κοινωνιολογικῶν ἐρευνῶν εἶναι ὁ «ἀναλυτικός». Αἱ ὑπ' αὐτοῦ προσδιοριζόμεναι προσπάθειαι τείνουν πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος δι' ἀναλύσεως τῶν δυνάμεων, αἵτινες διέκουν αὐτήν, ὡς καὶ τῶν διαφόρων γεγονότων, ὁμᾶδων καὶ σχέσεων, αἵτινες προκύπτουν ἐξ αὐτῆς. Ὁ δεύτερος τύπος τῆς κοινωνιολογίας ἐγεννήθη, κατὰ τὸν *Carli*, περὶ τὰ ἔτη 1885—1890, δηλαδὴ κατὰ τὴν περίοδον, καθ' ἣν ἐνεφανίσθησαν τὰ πρῶτα ἔργα τῶν *Tönnies*, *Tarde*, *Durkheim* καὶ *Simmel*. Ἐκτοτε οἱ δύο τύποι ἐξελισσονται παραλλήλως πρὸς ἀλλήλους, ἂν καὶ ἡ ἐξέλιξις τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐμφανίζει συμπτώματα ἀποκλειστικῆς σχεδὸν ἐπικρατήσεως τοῦ δευτέρου.

Εἰς τὸν πρῶτον τύπον ἀνήκουν α) οἱ *Comte*, *J. Stuart Mill*, *Cournot*, *Littre*, *De Roberty* καὶ *Lester Ward*, β) ὁ *Spencer*, γ) οἱ ἐξ αὐτοῦ ἐν μέρει ὁρμηθέντες *Lilienfeld*, *Schüffle*, *Espinas*, *De Greef*, *Novicow*, *Waxweiler* καὶ *Worms*, ὡς καὶ οἱ ὁπαδοὶ τοῦ καθ' αὐτὸ κοινωνιολογικοῦ δαρβινισμοῦ, δ) οἱ «δετερμινισταί», οἱ ὅποιοι ὑποδιαιροῦνται εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς «δετερμινιστάς» (*Le Play*, *Tourville*, *Demolins*, *Descamps* καὶ *Buvonai*) καὶ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς «δετερμινιστάς» (*Marx*, *Gumplowicz* καὶ γενικῶς *Μαρξισταί*), ε) οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ καθαροῦ «ἱστορισμοῦ», οἱ ὅποιοι ὑποδιαιροῦνται ἀναλόγως τῆς χαρακτηριζούσης αὐτοὺς ἀνθρωπολογικῆς (*Tylor* κλπ.), ἱστορικο-ἐξελικτικῆς (*Lubbock*, *Hellwald*, *Julius Lippert* κλπ.), ἢ φασεολογικῆς κατευθύνσεως (κυρίως: *Müller-Lyer*).

Εἰς τὸν ἀναλυτικὸν καὶ καθ' αὐτὸ συστηματικὸν τύπον τῆς κοι-

¹ *Filippo Carli*, *Le Teorie sociologiche*, Padova 1926, σ. 27.

νωνιολογίας ἀνήκουν α) οἱ ὁπαδοὶ τοῦ «ὀνοματιστικοῦ (δηλαδή νομιναλιστικοῦ) ψυχολογισμοῦ» (*Cattaneo, Lazarus, Steinthal, Giddings, Ross* καὶ *Durkheim*), συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τὴν ψυχολογίαν τῶν μαζῶν (*Le Bon* καὶ *Sighele*), ὡς καὶ τῶν ὁπαδῶν τῆς ψυχοαναλυτικῆς σχολῆς τοῦ *Freud*, β) οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ «ἀντικειμενικοῦ ρεαλισμοῦ» *Durkheim, Bouglé, Davy, Faucounnet* καὶ *Mauss*, γ) οἱ ὁπαδοὶ τοῦ «σχετικοῦ κοινωνιολογικοῦ ρεαλισμοῦ» *Fouillée, Wundt, Baldwin*, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τὴν κοινωνικὴν ψυχολογίαν *Davis, Ellwood, Mac Dougall, Bogardus* κλπ., ὡς καὶ τῶν *Waxweiler* καὶ *Carli*, δ) οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς «καθαρᾶς» καὶ «ἀναλυτικο-τυπικῆς» κοινωνιολογίας *Tönnies, Simmel* καὶ *Vierkandt*, καὶ τέλος ε) οἱ «πραγματισταὶ» (*Ratzel*), οἱ «ὀνοματισταὶ» (*Ross* καὶ *L. v. Wiese*), καὶ τὸ κοινωνιολογικὸν σύστημα τοῦ *Pareto*.

Ἡ κατάταξις τοῦ *Carli* δέον, παρὰ τὸν πολύπλοκον χαρακτῆρα αὐτῆς, νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀνωτέρα πασῶν τῶν προηγουμένων. Ἡ ὑπεροχὴ τῆς ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπαρξίν ὠρισμένης διαιρετικῆς ἀρχῆς. Ἐρωτᾶται ἕμως: εἶναι ἄρα γε ἡ ὑπὸ τοῦ *Carli* χρησιμοποιηθεῖσα διαιρετικὴ ἀρχὴ ὀρθή;

Ὁ *Carli* ἐβάσισε τὴν θεμελιώδη διαίρεσιν τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν ἐπὶ τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ συνθέσεως καὶ ἀναλύσεως μεθολογικῆς ἀντιθέσεως. Τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ συνθέσεως καὶ ἀναλύσεως φαίνεται ἐξ ἄλλου ταυτίζων οὗτος πρὸς τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ ἱστορίας καὶ συστήματος ἀντίθεσιν. Εἶναι ἕμως ὁ ταυτισμὸς οὗτος ἐπιτετραμμένος; Ἐὰν ὠρμαῖο ὁ *Carli* ἐκ τῶν ὀρθῶν καὶ ὑπὸ τῆς λογικῆς ἀνεγνωρισμένων ἐννοιῶν τῆς συνθέσεως καὶ ἀναλύσεως, δηλαδή ἐκ τῶν ἐννοιῶν τῆς ἐπαγωγῆς καὶ ἀπαγωγῆς, δὲν θὰ κατέληγεν οὗτος εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ταυτισμὸν. Χρησιμοποιήσας ἕμως ὁ *Carli* τὰς ἐννοίας τῆς συνθέσεως καὶ ἀναλύσεως κατὰ τρόπον ἴδιον καὶ δὴ κατὰ τρόπον, περὶ τῆς ἰδιορρυθμίας τοῦ ὁποίου δὲν ἐθεώρησε κἄν ἀναγκαῖον νὰ πληροφωρήσῃ ἡμᾶς, ἐνόμισεν, ὅτι ἐδικοιοῦτο νὰ προβῆ εἰς τὸν συνταυτισμὸν τῆς ἀντιθέσεως «σύνθεσις - ἀνάλυσις» πρὸς τὴν ἀντίθεσιν «ἱστορία - σύστημα». Ἄλλ' ὑπ' οἳανδήποτε μορ-

φήν και εάν χρησιμοποιήσει ο *Carli* τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σχῆμα ἀντιθέσεως, ἢ χρησιμοποιήσει αὐτοῦ ὡς διαιρετικῆς ἀρχῆς θὰ ὠδήγει ὅπως-δήποτε εἰς ἐλαττωματικὴν ἐμφάνισιν καὶ κατὰταξιν τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν. Ἡ ἐλαττωματικότης τῆς διὰ τοῦ ἀνωτέρω σχήματος ἐπιχειρουμένης ὑπὸ τοῦ *Carli* κατατάξεως συνίσταται κυρίως εἰς τοῦτο: ὅτι δι' αὐτοῦ δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ διάκρισις τῶν καθ' αὐτὸ κοινωνιολογικῶν θεωριῶν ἀπὸ τῶν κατευθύνσεων ἐκείνων, αἵτινες κακῶς καὶ κατὰ συγκατάβασιν στεγάζονται ὑπὸ τῆς κοινωνιολογίας. Δὲν ἐπιτυγχάνεται δηλαδὴ ἐκεῖνο, τὸ ὅποσον θὰ ἔπρεπε, καθ' ἡμᾶς, κυρίως νὰ ἐπιδιωχθῇ. Ἡ κοινωνιολογία, ὡς ἐπιστήμη νέα, ἔχει ἀνάγκην ἀκριβοῦς ὁροθεσίας, ὁροθεσίας, ἣτις, παρὰ τὰς τελευταίως ἰδίως καταβαλλομένας προσπάθειας, δὲν ἐπετεύχθη ἀκόμη πλήρως. Ὁ κύριος σκοπὸς πάσης ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως καὶ κατατάξεως τῶν διαφόρων θεωριῶν, αἵτινες διεκδικοῦν κοινωνιολογικὸν χαρακτῆρα, θὰ ἔπρεπε νὰ τεῖνη πρὸς τὴν ἀποτελεσματικὴν λύσιν τοῦ θεμελιώδους προβλήματος τῆς ὁροθεσίας. Ὁ *Carli* φαίνεται βεβαίως θεωρῶν τὴν ἐπιχειρηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ οἰάκρισιν τῶν δύο τύπων ὡς λύουσαν ἐν μέρει καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πρόβλημα¹. Δὲν πρόκειται νὰ ἀμφισβητήσωμεν κατ' ἀρχὴν τὴν ὀρθότητα τοῦ τοιούτου ἰσχυρισμοῦ του. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι αἱ πλεῖστα τῶν ὑπὸ τὸν δεῦτερον τύπον καλυπτομένων θεωριῶν εἶναι, ἀντιθέτως πρὸς ἀπάσας σχεδὸν τὰς θεωρίας τοῦ πρώτου τύπου, καθ' αὐτὸ κοινωνιολογικαί. Ἐλύθη ὅμως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πρόβλημα τῆς ὁροθεσίας; Καὶ εἰς ἀκόμη παρέχεται ἡ ἐντύπωσις, ὅτι ἐλύθη, ἢ λύσις αὐτοῦ εἶναι τυχαία καὶ μερική. Εἶναι τυχαία, διότι δὲν ὀφείλεται πράγματι εἰς τὴν χρησιμοποιηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ *Carli* διαιρετικὴν ἀρχήν. Καὶ εἶναι μερική, διότι ὑπ' αὐτὸν τοῦτον τὸν δεῦτερον τύπον τοῦ *Carli* ἐξακολουθοῦν ἐμφανιζόμεναι θεωρίαι στερούμεναι αὐστηρῶς κοινωνιολογικοῦ χαρακτῆρος. Ἡ ὀρθότης τῶν ἀνωτέρω ἰσχυρισμῶν ἡμῶν καθίσταται καταφανής, εἰς ἀντιφύγωμεν εἰς τὰ ἐξῆς ἀπλᾶ παραδείγματα: Ὁ *Tarde* προσεπάθησεν, ὡς γνωστόν, νὰ ἐρμηνεύσῃ ὀλόκληρον τὴν ὑπόστασιν τῆς κοινωνίας καὶ κατ'

¹ Ἠββλ. κυρίως *Carli*, op. cit., σ, 89.

ἀκολουθίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς ἀπολύτως, κατ' αὐτόν, ὀφισταμένου νόμου. Τίς εἶναι δυνατόν νὰ ἀμφισβητήσῃ σήμερον τὴν μεταφυσικότητα τοιαύτης προσπάθειας; Δεδομένης ὁμῶς τῆς μεταφυσικότητος αὐτῆς, εἶναι δεδικοιολογημένη ἡ ὑπαγωγή ταύτης ὑπὸ τὴν αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν κοινωνιολογίαν; Ἄσφαλῶς ὄχι! — Οἱ περὶ τὴν ψυχολογίαν τῶν μαζῶν ἀσχοληθέντες, ἰδίᾳ ὁ *Le Bon*, ἐκτὸς τοῦ ὅτι κακῶς χαρακτηρίζονται ὡς «ὀνοματισταί» καὶ τοποθετοῦνται παραπλευρῶς πρὸς τοὺς ψυχοαναλυτικούς, ὠρμήθησαν ἐκ τῆς καθαρῶς μεταφυσικῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ μᾶζα κυβερνᾶται ὑπὸ βουλήσεως ἰδίας. Δεδομένου τοῦ μεταφυσικοῦ χαρακτήρος τῆς ἀρχῆς, ἐφ' ἧς οὗτοι ἐβασίσθησαν, ἐμφανίζεται ὡς ἀδικαιολόγητος ἡ ὑπαγωγή καὶ αὐτῶν ὑπὸ τὴν αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν κοινωνιολογίαν. Τὰ αὐτὰ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ ἐν σχέσει πρὸς ἄλλους τινάς, ὡς π. χ. ἐν σχέσει πρὸς τὸν *Durkheim* καὶ τὸν *Ratzel*. Δὲν θὰ ἐπιμείνωμεν ὁμῶς εἰς τὴν ἀρίθμησιν παραδειγμάτων. Αἱ περιπτώσεις τῶν *Tarde* καὶ *Le Bon* ἀρκοῦν διὰ νὰ μαρτυρήσουν περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ἰσχυρισμῶν ἡμῶν.

Ἡ χρησιμοποίηθεῖσα ὁμῶς ὑπὸ τοῦ *Carli* διαιρετικὴ ἀρχὴ εἶναι ἀνεπαρκῆς οὐχὶ μόνον πρὸς διάκρισιν τῶν μεταφυσικῶν κατευθύνσεων ἀπὸ τῶν αὐστηρῶς ἐπιστημονικῶν θεωριῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς διάκρισιν τῶν καθ' αὐτὸ κοινωνιολογικῶν θεωριῶν ἀπὸ θεωριῶν ἀπηλλαγμένων μὲν μεταφυσικοῦ χαρακτήρος, ἐστερημένων ὁμῶς καὶ παντὸς δικαιοματος, ὅπως ἐμφανισθῶσιν ὡς κοινωνιολογικαί. Οὕτω π. χ. ἐμφανίζονται ὡς καθαρῶς κοινωνιολογικαὶ αἱ κατευθύνσεις τῆς ψυχολογίας τῶν λαῶν («*Völkerpsychologie*»).

Ἄς καταλήξωμεν λοιπὸν εἰς συμπέρασμα: ἡ κατάταξις τοῦ *Carli* δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὴ. Εἰς αὐτὸν βεβαίως ὀφείλομεν τὴν πρώτην προσπάθειαν κατατάξεως τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν ἐπὶ τῇ βάσει ἐνιαίας διαιρετικῆς ἀρχῆς. Ἡ διαιρετικὴ ὁμῶς ἀρχή, ἣν ἐχρησιμοποίησεν ὁ *Carli*, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀνταποκρινομένη πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπιστημονικῆς κοινωνιολογίας. Αὕτη ἔχει πρωτίστως ἀνάγκην ἀκριβοῦς ὀροθεσίας. Τὸ πρόβλημα τῆς ὀροθεσίας δὲν ἔλυσεν ὁ *Carli* ἀποτελεσματικῶς.

20.—*Ας εξετάσωμεν ἤδη τὴν ὑπὸ τοῦ *Karl Pribram* προτεινομένην κατάταξιν τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν.

Ὁ *Pribram* ἀναζητεῖ τὴν πρὸς κατάταξιν τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν ἀπαραίτητον διαιρητικὴν ἀρχὴν εἰς τὴν μέθοδον, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας προσέβησαν οἱ διάφοροι κοινωνιολόγοι εἰς τὴν παρατήρησιν τῆς κοινωνίας, καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὸν τρόπον, δι' οὗ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν προέβη εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς κοινωνίας¹. Συμφώνως «πρὸς τὰς μεθόδους, αἵτινες γενικῶς χαρακτηρίζουν τὴν σκέψιν τοῦ ἀνθρώπου»², διακρίνει ὁ *Pribram* κυρίως τρεῖς τάξεις κοινωνιολογικῶν θεωριῶν: α) τὰς θεωρίας, τὰς διεπομένας ὑπὸ «ἐννοιολογικοῦ ρεαλισμοῦ», β) τὰς «ὀνοματιστικὰς» θεωρίας, καὶ γ) τὰς «ψευδορεαλιστικὰς»³. Συμφώνως πρὸς τὰς πρώτας θεωρίας, τὰ ἄτομα δὲν ἀποτελοῦν εἰ μὴ μέλη ἀνωτέρων πραγματικῶν μονάδων καὶ ὁ μὴ μονάδων ἐξυπηρετουσῶν ιδέας ἀφ' ἐκυτῶν ὑφισταμένας καὶ ἐκτὸς τῆς σκέψεως τοῦ ἀνθρώπου κειμένας. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς αὐτάς, αἱ ὀνοματιστικαὶ κατευθύνσεις δὲν θεωροῦν ὡς πράγματι ὑφιστάμενα εἰ μὴ μόνον τὰ διὰ βουλήσεως καὶ συνειδήσεως ἀμέσως πεπρωκισμένα ἄτομα. Αἱ «ψευδορεαλιστικαὶ» τέλος θεωρίαι συμβιβάζουν ἐν ἑαυταῖς ἀμφοτέρας τὰς προηγουμένας-κατευθύνσεις. Αὗται, ὀρμώμεναι ἐκ τῆς ὀνοματιστικῆς περὶ κοινωνίας ἀντιλήψεως, μεταπηδοῦν εἰς τὸν «ρεαλισμὸν» καὶ προσδίδουν εἰς τὴν κοινωνίαν ὑπόστασιν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς συνειδήσεως τῶν μελῶν αὐτῆς.

Ἡ κατάταξις τοῦ *Pribram* δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένη ἐλαττωμάτων. Τὸ κύριον ἐλάττωμα αὐτῆς συνίσταται εἰς τοῦτο: ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ χρησιμοποιουμένη διαιρητικὴ ἀρχὴ «ρεαλισμὸς-νομιναλισμὸς» καταστρατηγεῖται δι' αὐτῆς ταύτης τῆς κατ' ἐπίφασιν προκυπτούσης ἐξ αὐτῆς κατηγορίας τῶν «ψευδορεαλιστικῶν» θεωριῶν. Εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ ἀνεπάρκεια τῆς χρησιμοποιουμένης ὑπὸ τοῦ *Pribram* διαιρητικῆς ἀρχῆς-ἠνάγκασεν αὐτόν, ὅπως κατατάξῃ πᾶσαν θεωρίαν μὴ ὑπαγομέ-

¹ *Karl Pribram*, Zur Klassifizierung der soziologischen Theorien, ἐν «Kölner Vierteljahrshette für Soziologie», 5. Jahrg. (1936), Heft 3, σ. 205.

² *Pribram*, op. cit., σ. 206.

³ *Pribram*, op. cit., σ. 206 κ. ἑ.

νην ὑπὸ τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο κατ' ἀρχὴν προκυπτουσῶν ἐξ αὐτῆς κατηγοριῶν εἰς τὴν κατ' ἀνάγκην δημιουργηθεῖσαν τρίτην κατηγορίαν.

Ἄλλ' ἀνεξαρτήτως τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἐλαττώματος τῆς κατάξεως τοῦ *Prigara*, ἐρωτᾶται: λύει αὕτη τὸ πρόβλημα τῆς ὀροθεσίας τῆς κοινωνιολογίας ὡς ἐπιστήμης; Ἡ κατάταξις τοῦ *Prigara* συμβάλλει εἰς τὴν λύσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος προβλήματος, χωρὶς ὅμως νὰ καταλήγῃ καὶ εἰς λύσιν αὐτοῦ ἀποτελεσματικὴν. Ἡ πρώτη βεβαίως τῶν τριῶν κατηγοριῶν τοῦ *Prigara* περιλαμβάνει θεωρίας μόνον μεταφυσικὰς καὶ κατ' ἀκολουθίαν θεωρίας ἀντικειμένους πρὸς τὴν κοινωνιολογίαν ὡς ἐπιστήμην. Ἐὰν μία τῶν δύο ὑπολειπομένων κατηγοριῶν ἠδύνατο ἀφ' ἑαυτῆς νὰ προσδιορίσῃ τὰς καθαρῶς κοινωνιολογικὰς θεωρίας, ἡ λύσις τοῦ προβλήματος θὰ ἐπέτυχάνετο. Δυστυχῶς ὑπ' ἀμφοτέρας τὰς ὑπολειπομένας κατηγορίας εἶναι δυνατόν νὰ καλυφθῶσι θεωρίαὶ ξέναι πρὸς τὴν κοινωνιολογίαν ὡς ἐπιστήμην. Ἡ τρίτη μάλιστα κατηγορία εἶναι ὁπωσδήποτε προωρισμένη, ὅπως περιλάβῃ κατ' ἀρχὴν θεωρίας μεταφυσικοῦ περιεχομένου. Τοῦτο ἐξάγεται καὶ ἐκ τῶν ἐπεξηγήσεων τοῦ *Prigara* ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν ψευδορεαλιστικῶν θεωριῶν¹. Ἀλλὰ καὶ ἡ δευτέρα κατηγορία δὲν προστατεύεται πλήρως — δὲν προστατεύεται πάντως ἀφ' ἑαυτῆς — ἀπὸ θεωριῶν μεταφυσικῶν ἢ καὶ γενικῶς μὴ κοινωνιολογικῶν. Αὐστηρῶς μάλιστα ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος, αἱ καθ' αὐτὸ κοινωνιολογικαὶ θεωρίαὶ εἶναι κατ' ἀρχὴν ξέναι καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κατηγορίαν. Θεωρία ὀνοματιστικὴ δέον νὰ χαρακτηριθῇ ἐκείνη, ἡ ὅποια δίδει λύσιν εἰς τὸ ἐκ τῆς ἀντιθέσεως «ρεαλισμὸς-ὀνοματισμὸς» προκύπτον πρόβλημα. Αἱ κοινωνιολογικαὶ θεωρίαὶ δὲν ἐνδιαφέρονται ὅμως διὰ τὸ πρόβλημα αὐτό. Ἡ κοινωνιολογία ὡς ἐμπειρικὴ ἐπιστήμη προϋποθέτει ἴσως τὴν γνωσεολογικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος — (προβλήματος ἄλλως τε, τὸ ὅποιον, ἐκτὸς τῆς γνωσεολογικῆς αὐτοῦ ὀψεως, κέκτηται καὶ ὄψιν καθαρῶς μεταφυσικὴν) —, ἀπέχει ὅμως ἀπὸ πάσης ἐνεργοῦ ἀντιμετωπίσεως αὐτοῦ.

Ἡ γενομένη λοιπὸν ὑπὸ τοῦ *Prigara* πρότασις περὶ κατάτα-

¹ Πρὸβλ. κυρίως *Prigara*, op. cit., σ. 209.

ξεως τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ υἱοθετηθῇ ὑφ' ἡμῶν. Φρονοῦμεν, ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ *Prigbam*, ἐὰν προσεπάθει νὰ προβῇ εἰς πραγματοποίησιν τοῦ προτεινομένου σχεδίου του, θὰ ἠδυνάτει νὰ ὑπερνικήσῃ τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ. Ἐὰν ἤθελέ τις νὰ παρακολουθήσῃ ἐξ ἐπόψεως γενικωτέρας τὴν ἐξέλιξιν, ἣν ὑπέστη ἡ σχέσις τῶν διαφόρων μορφῶν οἰκονομικῆς, θρησκευτικῆς, πολιτικῆς, ἐπιστημονικῆς (ἢ μᾶλλον: φιλοσοφικῆς) καὶ καλλιτεχνικῆς δράσεως καὶ ὀργανώσεως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, θὰ ἠδύνατο ἴσως ἡ ὑπὸ τοῦ *Prigbam* προτεινομένη διαιρετικὴ ἀρχὴ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κριτήριον διακρίσεως τριῶν ἐν αὐτῇ περιόδων, τριῶν περιόδων ἀνταποκρινομένων πρὸς τὰς ἐξῆς τρεῖς κατευθύνσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος: α) τὴν «κολλεκτιδιστικὴν», β) τὴν «ἀτομιστικὴν» καὶ γ) τὴν πρὸς ὑπερνίκησιν τῆς μεταξὺ αὐτῶν ὑφισταμένης ἀντιθέσεως τείνουσαν κατεύθυνσιν αὐτοῦ. Τοῦτο ὁμως—ὅπερ ἄλλως τε ὑπαινίσσεται αὐτὸς οὗτος ὁ *Prigbam*¹—θὰ ἀπετέλει συμβολὴν οὐχὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς κοινωνιολογίας, ἀλλ' εἰς τὸν εἰδικὸν ἐκεῖνον κλάδον τῆς ἐφηρμοσμένης κοινωνιολογίας, ὅστις ὀνομάζεται «κοινωνιολογία τοῦ πνεύματος».

21. — Οὐδεμία λοιπὸν τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων ἢ καὶ ἀπλῶς προταθεισῶν κατατάξεων τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πλήρως ικανοποιητικὴ. Μὴ παραγνωρίζοντες τὴν μεγάλην δυσκολίαν, ἣν ἐμφανίζει τὸ πρόβλημα τῆς κατατάξεως αὐτῶν, ἐκφράζομεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς πάντας ἐκεῖνους, οἵτινες προσεπάθησαν νὰ ἀντιμετωπίσωσιν αὐτό. Ἐὰν δὲν προηγοῦντο αἱ προσπάθειαι αὗται, εἶναι ζήτημα, ἐὰν θὰ ἠδυνάμεθα σήμερον νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἀποτελεσματικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος. Ποία ὁμως εἶναι, καθ' ἡμᾶς, ἡ λύσις αὐτοῦ; Ἡ ἐπιτυχεστέρα νύξις πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς κατατάξεως τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν ἐδόθη ὑπὸ τοῦ *Leopold v. Wiese*. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιχειρηθεῖσα ταξινόμησις, ἂν καὶ πρόχειρος, ἀνταποκρίνεται περισσότερον πάσης προηγουμένης εἰς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ ἀνάγκας τῆς ἐπι-

¹ *Prigbam*, op. cit., σ. 212.

στημονικῆς κοινωνιολογίας. Κατὰ ῥητὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ *L. v. Wiese*¹, ἡ ὅπ' αὐτοῦ προτεινομένη κατάταξις εἶναι συγγενῆς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ *Philipp Jacobs* ἐν τῷ ἔργῳ «German Sociology» (New York, 1909) ἐπιχειρηθεῖσαν.

Ὁ *L. v. Wiese* προβαίνει εἰς θεμελιώδη διάκρισιν τοῦ παρελθόντος ἀπὸ τοῦ παρόντος τῆς κοινωνιολογίας². Ἡ διάκρισις αὕτη φαίνεται βασιζομένη ἐπὶ τυχαίου ἀπλῶς κριτηρίου. Καὶ ὁμοίως: τὸ κριτήριον τῆς χρονολογικότητος συμπέπει σχεδὸν πλήρως πρὸς τὸ κριτήριον τῆς κοινωνιολογικότητος. Διὰ τῆς διακρίσεως αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται σχεδὸν ἀποτελεσματικῶς ἡ διάκρισις τῶν καθ' αὐτὸ κοινωνιολογικῶν θεωριῶν ἀπὸ τῶν θεωριῶν ἐκείνων, αἵτινες μόνον ὡς πρόδρομοι τῆς ἐπιστημονικῆς κοινωνιολογίας εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῶσι. Πᾶσαι ἀνεξαιρέτως αἱ εἰς τὸ ἀπώτερον παρελθὸν ἀναγόμεναι θεωρίαι, συγκεκριμένως δὲ πᾶσαι αἱ μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ *Ferdinandus Tönnies* σημειωθεῖσαι κατευθύνσεις στεροῦνται αὐστηρῶς κοινωνιολογικοῦ χαρακτῆρος. Ἔργον τοῦ ιστοριογράφου τῆς κοινωνιολογίας εἶναι νὰ μελετήσῃ αὐτὰς ἐπισταμένως, νὰ πιστοποιήσῃ τὸν ξένον πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν κοινωνιολογίαν χαρακτῆρα αὐτῶν καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἔσκησαν αὐταὶ ἐπὶ τὴν μετὰ ταῦτα σημειωθεῖσαν ἀποκρυστάλλωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν καθ' αὐτὸ κοινωνιολογικῶν θεωριῶν. Πολλὰ θεμελιώδη προβλήματα τῆς ἐπιστημονικῆς κοινωνιολογίας ἐθίγησαν ἤδη ὑπὸ τῶν «οἰονεῖ» κοινωνιολόγων τοῦ παρελθόντος. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἐθίγησαν μάλιστα κατὰ τρόπον ἐπιστημονικῶς κοινωνιολογικόν. Μετ' ἰδιαζούσης προσοχῆς δεόν νὰ τονισθῶσι τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, καθ' ἃ οἱ παλαιότεροι κοινωνιολόγοι ἀνεδείχθησαν οὐχὶ ἀπλῶς ἔμμεσοι, ἀλλὰ καὶ ἄμεσοι πρόδρομοι τῆς ἐπιστημονικῆς κοινωνιολογίας.

Ὁ *L. v. Wiese* προβαίνει καὶ εἰς ταξινόμησιν τῶν εἰς τὸ παρελθὸν ἀναγομένων «οἰονεῖ» κοινωνιολογικῶν κατευθύνσεων ἐπὶ τῇ βάσει α) τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἔλυσαν αὐταὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἐννοίας

¹ *L. v. Wiese*, *Soziologie* (Götschen) Berlin und Leipzig 1926, σ. 28.

² *L. v. Wiese*, *op. cit.*, σ. 28 κ. ε.

τῆς κοινωνίας, καὶ β) τῆς σχέσεως, εἰς ἣν εὐρίσκοντο αὐταὶ πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστῆμας, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν ἐθνολογίαν. Δὲν θεωροῦμεν ἀναγκαῖον, ὅπως ἀκολουθήσωμεν τὸν *L. v. Wiesse* μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ. Ἡ προτεινομένη ὑπ' αὐτοῦ κατάταξις τῶν εἰς τὸ παρελθὸν ἀνηκουσῶν κατευθύνσεων θὰ ὠδήγει ἡμᾶς πρὸ ἀνυπερνικήτων δυσχερειῶν. Ἡ σχέσις π. χ. τύπων, ὡς οἱ *Comte* καὶ *Marx*, πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας ὑπῆρξεν ἐξ ἴσου χαρακτηριστικὴ ὡς ἀκριβῶς καὶ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστῆμας. Θὰ ἐδικαιούμεθα ἄρα γε νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἐξάρτησιν αὐτῶν ἐκ τῆς φιλοσοφίας ὡς χαρακτηριστικωτέραν τῆς ἐξαρτήσεως αὐτῶν ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (ἢ καὶ ἀντιστρόφως); Θὰ ἐδικαιούμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ἐξάρτησιν τοῦ *Spencer* ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ὡς χαρακτηριστικωτέραν τῆς ἐξαρτήσεως αὐτοῦ ἐκ τῆς ψυχολογίας ἢ καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐθνολογίας; Ἄσφαλῶς ὄχι! Καθ' ἡμᾶς ἄλλως τε, ἀνάγκη εἰδικῆς κατατάξεως τῶν παλαιότερων θεωριῶν δὲν ὑπάρχει. Αἱ θεωρίαι αὐταὶ, μὴ οὔσαι αὐστηρῶς κοινωνιολογικαί, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ταξινομηθῶσιν. Οἰαδήποτε ταξινομήσις αὐτῶν θὰ ἐβασίζετο κατ' ἀνάγκην ἐπὶ κριτηρίου ξένου πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν κοινωνιολογίαν καὶ θὰ ἀπετέλει κατ' ἀκολουθίαν ἔργον ξένον πρὸς αὐτήν. Προκειμένου λοιπὸν νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τῶν «οἰονεῖ» κοινωνιολόγων τοῦ παρελθόντος, θὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν ἐξῆς ἀπλῆν σειράν ἐξετάσεως: κατὰ πρῶτον θὰ πραγματευθῶμεν περὶ τῶν τεσσάρων μεγάλων προδρόμων τῆς ἐπιστημονικῆς κοινωνιολογίας. Οὗτοι εἶναι οἱ *Auguste Comte*, *Herbert Spencer*, *Lorenz v. Stein* καὶ *Karl Marx*. Μετὰ ταῦτα θὰ πραγματευθῶμεν περὶ πάντων ἐκείνων, οἵτινες ἐπέδειξαν σημεῖα ἐξαρτήσεως ἐξ αὐτῶν ἢ καὶ ἀπλῆς συγγενείας πρὸς αὐτούς. Τούτους θὰ ἐξετάσωμεν οὐχὶ κατὰ κατηγορίας ἀντιστοιχοῦσας πρὸς ἕκαστον ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων προδρόμων τῆς κοινωνιολογίας, ἀλλὰ κατὰ σειράν μᾶλλον χρονολογικὴν. Ἡ κατὰ κατηγορίας κατάταξις αὐτῶν θὰ προσέκρουεν ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ θεωρίαι πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἐγεννήθησαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν οὐχὶ μόνον ἑνός, ἀλλὰ καὶ δύο ἢ καὶ περισσοτέρων ἐκ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος προδρόμων. Οὕτω θὰ ἀποφευχθῶσι σφάλματα σοβαρά, οἷα ἐκεῖνα, εἰς

ἀ κατ' ἀνάγκην περιέπεσεν ὁ *Barth*, ὅστις ἐμφανίσας π. χ. τὸν *De Greef* ὡς ἀποκλειστικῶς ἐπηρεασθέντα ὑπὸ τοῦ *Comte*, παρεγνώρισε τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἤσκησεν ἐπ' αὐτὸν ὁ *Spencer*. Αὐτοὺς τούτους τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς βιολογικῆς κατευθύνσεως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐμφανίσῃ τις ὡς ομάδα ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς ομάδος τῶν μᾶλλον ἐκ τοῦ *Comte* ἐξαρτηθέντων συγγραφέων, διότι ἡ ἐπίδρασις τοῦ *Comte* ἐπὶ πολλοὺς ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν πρώτην ομάδα δὲν ὑπῆρξεν ἀσθενεστέρα τῆς ἐπιδράσεως, ἣν ἤσκησεν οὗτος ἐπὶ τὸν κατ' ἐπίφασιν συνεχίσαντα τὸ ἔργον του μαθητὴν του *Litttré*. Τέλος τύποι, ὡς ὁ *Gumplovicz*, τῶν ὁποίων αἱ θεωρίαι εἶναι συγγενεῖς πρὸς τὰς θεωρίας τοῦ *Marx*, οὔτε ὡς *Μαρξισταί* εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῶσιν, οὔτε ὅμως κατ' ἀντίθεσιν πρὸς αὐτοὺς νὰ ἐξετασθῶσι.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰς θεωρίας, αἵτινες ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ παρελθὸν ὡς κοινωνιολογικαὶ καὶ ὑπῆρξαν ξέναι πρὸς τὴν κοινωνιολογίαν ὡς ἐπιστήμην, αἱ ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ *Tönnies* καὶ ἐντεῦθεν σημειωθεῖσαι «νέαι» κατευθύνσεις τῆς κοινωνιολογίας ἀνταπεκρίθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον πλήρως πρὸς τὰς αὐστηρῶς ἐπιστημονικὰς προϋποθέσεις αὐτῆς. Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τοῦ παρόντος ὅ,τι ἐλέχθη περὶ τοῦ παρελθόντος. Τὸ ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρελθὸν λεχθέν, ὅτι αἱ κατ' αὐτὸ ἀναπτυχθεῖσαι θεωρίαι ὑπῆρξαν, μηδεμιᾶς ἐξαιρουμένης, ξέναι πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν κοινωνιολογίαν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιστραφῆ κατὰ λέξιν προκειμένου νὰ χαρακτηρίσῃ τις τὰς κατὰ τὸ παρὸν ἐμφανισθεῖσας «κοινωνιολογικὰς» θεωρίας. Πολλαὶ τῶν νεωτάτων θεωριῶν στεροῦνται αὐστηρῶς κοινωνιολογικοῦ χαρακτῆρος. Ὅσαι ἐξ αὐτῶν ἐπέδειξαν ἄμεσον συγγένειαν πρὸς κατεύθυνσίν τινα τοῦ παρελθόντος θὰ ἐξετασθοῦν ἐν σχέσει πρὸς αὐτό. Ὅσαι ὅμως, παρὰ τὸν μὴ κοινωνιολογικὸν συγκεκριμένως : μεταφυσικὸν) χαρακτῆρά των, εἶναι οὐσιώδεις διὰ τὴν νεωτάτην ἐξέλιξιν τῆς κοινωνιολογίας (ἐν τῇ εὐρυτάτῃ σημασίᾳ τῆς λέξεως), θὰ ἐξετασθῶσι παραλλήλως πρὸς τὰς καθ' αὐτὸ κοινωνιολογικὰς (δηλαδὴ ἐπιστημονικῶς κοινωνιολογικὰς) κατευθύνσεις τοῦ παρόντος. Αὗται ἄλλως τε, οὔσαι αἱ πολυπληθέστεραι, ἔδωσαν εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα, ὅπως θεωρήσωμεν τὴν διάκρισιν τοῦ παρόντος ἀπὸ

τοῦ παρελθόντος ὡς βασιζομένην ἐπὶ τοῦ κριτηρίου τῆς κοινωνιολογικότητος, ὡς ὠρίσθη ταῦτο ἐν τῷ δευτέρῳ τμήματι τῆς παρούσης εἰσαγωγῆς, καὶ ὡς ἐδηγοῦσαν ἐπομένως εἰς τὴν μόνην ἀνταποκρινομένην πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπιστημονικῆς κοινωνιολογίας κατάταξιν τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν.

Τὰς θεωρίας, αἵτινες χαρακτηρίζουν τὴν νεωτάτην ἐξέλιξιν τῆς ἐπιστήμης ἡμῶν, θὰ κατατάξωμεν κατ' ἀρχὴν ἀναλόγως τῆς ἐθνικότητος τῶν φορέων αὐτῶν. Οὕτω θὰ πραγματευθῶμεν ἰδιαιτέρως περὶ τῆς γαλλικῆς, ἰταλικῆς, ἀγγλοαμερικανικῆς καὶ γερμανικῆς (εἰς ἣν θὰ περιλάβωμεν καὶ τὴν αὐστριακὴν) κοινωνιολογίας. Πραγματευόμενοι περὶ αὐτῶν θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἡ καθ' αὐτὸ κοινωνιολογία, τουτέστιν ἡ συστηματικὴ ἐπιστήμη τῆς ἱστορικῆς καὶ κοινωνικῆς (δηλ. μικτῆς) πραγματικότητος, ὡς ὠρίσθη αὕτη ἤδη, ἀνεπτύχθη σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐν Γερμανίᾳ. Ἐν Γαλλίᾳ, ἐξαιρέσει ἕως τοῦ *Worms* (καὶ τούτου πάντως ἐν τῇ τελευταίᾳ μόνον φάσει τῆς ζωῆς του), πάντες οἱ ἄλλοι κοινωνιολόγοι — μὴδ' αὐτοῦ τοῦ *Durkheim* ἐξαιρουμένου — ἐξεπροσώπησαν μεταφυσικᾶς περὶ κοινωνίας ἀντιλήψεις. Οἱ πλεῖστοι ὡσαύτως τῶν Ἀγγλοαμερικανῶν καὶ Ἰταλῶν κοινωνιολόγων ὠρμήθησαν καὶ ἐξακολουθοῦν ἔτι ὀρμώμενοι ἐκ μεταφυσικῶν ἀρχῶν, ἰδίᾳ ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ ἱστορικὴ καὶ κοινωνικὴ πραγματικότης δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἀπλῆ προέκτασις τῆς φύσεως. Αὐτὸς οὗτος ὁ *Pareto*, ὁ ὁποῖος κολακεύεται πιστεύων, ὅτι πρῶτος αὐτὸς ὑπερενίκησε πάντα δογματισμὸν καὶ πᾶσαν μεταφυσικὴν¹, βασιζεται, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐπὶ θεωρίας καθαρῶς μεταφυσικῆς.

Ἐν Γερμανίᾳ ἡ πρώτη ὥθησις πρὸς τὴν καθ' αὐτὸ κοινωνιολογίαν ἐδόθη ὑπὸ τοῦ *Lorenz v. Stein*. Οὗτος κατῴρθωσε, παρὰ τὰς βαρυνούσας τὴν ἐποχὴν του προκαταλήψεις, νὰ δώσῃ τὰς πρώτας συγκεχυμένας μὲν, ἀλλὰ κατὰ βάθος ὀρθὰς νύξεις πρὸς γνωσεολογικὴν θεμελίωσιν τῆς κοινωνιολογίας ὡς ἐπιστήμης. Ταύτην πάντως θὰ εὐρῶμεν κυρίως καὶ συνειδητῶς ἐκπροσωπούμενην ὑπὸ τῶν διανοου-

¹ *Vilfredo Pareto, Traité de sociologie générale, édition française par Pierre Boven, Vol. I, Lausanne et Paris 1917, σ. 3 κ. ε.*

μένων εκείνων, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιστημονικὴ δράσις ἐσημειώθη ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ *Tönnies* καὶ ἐντεσθεν.

Δυσκολίαν τινὰ θὰ ἐμφανίσῃ ἡ ἐκτίμησις κοινωνιολόγων, ὡς οἱ *Georg Simmel*, *Alfred Weber*, *Alfred Vierkanđt* καὶ *Franz Oppenheimer*. Ὁ πρῶτος, λόγῳ τοῦ δισυποστάτου χαρακτῆρος αὐτοῦ, ἀνήκει τόσον εἰς τὴν φιλοσοφικὴν, ὅσον καὶ εἰς τὴν συστηματικὴν κοινωνιολογίαν. Ἡ σπυδαιότης ὅμως τῆς συμβολῆς του εἰς τὴν περὶ σχέσεων διδασκαλίαν εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε θὰ ἐπιτραπῇ εἰς ἡμᾶς, ὅπως πραγματευθῶμεν περὶ αὐτοῦ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν συστηματικὴν κοινωνιολογίαν. — Δισυπόστατος εἶναι ὡσαύτως ὁ χαρακτῆρ τοῦ *Alfred Weber*. Παρὰ τὰς προσδιορίζουσας ὅμως αὐτὸν μεταφυσικὰς διαθέσεις, ἡ σοβαρά του συμβολὴ εἰς τὴν συστηματικὴν κοινωνιολογίαν χορηγεῖ εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα, ὅπως θεωρηθῇ κυρίως ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτῆς καὶ ὅπως ἐξετασθῇ παραπλεύρως πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ *Max Weber*. Ἡ δυσκολία τέλος τῆς κατατάξεως τοῦ *Alfred Vierkanđt* ὀφείλεται εἰς τὴν μεταστροφήν, ἣν ἐξεδήλωσεν ἡ μεταπολεμικὴ ὑπόστασις αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν προπολεμικὴν διάθεσίν του. Ἡ μεταστροφή αὕτη, ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρουσα ὡς καὶ ἡ μεταστροφή, ἣν ἐσημείωσε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ μέγας πρόδρομος τῆς ἐπιστημονικῆς κοινωνιολογίας *Alfred Schāffle*, ἀπεμάκρυνε τὸν *Vierkanđt* τελείως τῶν προπολεμικῶς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον σημειωθεισῶν ἐν αὐτῷ «ἐπιστημονικῶν-κοινωνιολογικῶν» τάσεων καὶ ἔταξεν αὐτὸν εἰς τὴν σειρὰν τῶν μεταφυσικῶν κοινωνιολόγων, εἰς οὓς ἀνήκει π. χ. κατ' ἐξοχὴν ὁ *Othmar Spann*. Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὸν *Franz Oppenheimer*, οὗτος, παρὰ τὰς μεταφυσικὰς καὶ πολιτικὰς διαθέσεις του, συνέβαλε κατὰ τρόπον τόσον πολῦτιμον καὶ ἀποτελεσματικὸν εἰς τὴν συστηματικὴν κοινωνιολογίαν καὶ εἰς τὴν γνωσεολογικὴν θεμελιώσιν αὐτῆς, ὥστε ἐλπίζομεν, ὅτι δὲν θὰ θεωρηθῇ ἀδικαιολόγητος ἡ κατάταξις καὶ αὐτοῦ εἰς τὴν σειρὰν τῶν καθ' αὐτὸ κοινωνιολόγων.

Ταῦτα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς περὶ τῆς σειρᾶς, ὅφ' ἣν πρόκειται νὰ ἐμφανίσωμεν τὰς κοινωνιολογικὰς θεωρίας. Ἐὸ θεμελιῶδες σημεῖον τῆς ὅλης κατατάξεως συνίσταται εἰς τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν πα-

λαιοτέρων και νεωτέρων θεωριῶν. Ἡ διάκρισις αὕτη, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀπορρέει ἐκ τῆς χρονολογικῆς σειρᾶς τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν, ἀνταποκρίνεται ἀρκούντως καὶ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ ἀνάγκας τῆς ἐπιστημονικῆς κοινωνιολογίας. Αὕτη ἔχει, ὡς ἐτονίσαμεν ἤδη ἐπανελημμένως, ἀνάγκην ἀσφαλούς ὁροθεσίας. Ἡ ὁροθεσία ἐπιτυγχάνεται ἐπικρῶς διὰ τῆς διακρίσεως τῶν νεωτέρων θεωριῶν ἀπὸ πάσης πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Φερδινάνδου Τῶνπιας σημειωθείσης κατευθύνσεως. Λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὰς νεωτέρας θεωρίας θὰ ἐξετάσωμεν ὡσαύτως ἐξ ἐπόψεως τῆς κοινωνιολογικότητος αὐτῶν, ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ καταλήξωμεν εἰς πλήρη καὶ ἀποτελεσματικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ὁροθεσίας.

Ἴσως χαρακτηρισθῆ ἢ διὰ τῆς κατατάξεως ἡμῶν μερικῶς ἐπιτευχθεῖσα λύσις τοῦ προβλήματος τῆς ὁροθεσίας ὡς τυχαίως ἐπιτευχθεῖσα. Ἴσως παρατηρήσῃ τις καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἡμετέραν κατάταξιν ὅ,τι παρατηρήσαμεν ἡμεῖς ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατάταξιν τοῦ *Carli*. Δικαιολογεῖται ὁμως τοιαύτη τις παρατήρησις ;

Περὶ τῆς ἐν μέρει ἐπιτευχθείσης ὑπὸ τοῦ *Carli* διακρίσεως τῶν καθ' αὐτὸ κοινωνιολογικῶν θεωριῶν ἀπὸ τῶν ἐστερημένων αὐστηρῶς κοινωνιολογικοῦ χαρακτῆρος κατευθύνσεων εἶπομεν, ὅτι αὕτη ὀφείλεται οὐχὶ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ὑπ' αὐτοῦ διαιρετικὴν ἀρχήν, ἀλλ' εἰς τυχαῖον ἀπλῶς λόγον. Ὁ *Carli* ἐχρησιμοποίησεν ὡς διαιρετικὴν ἀρχήν τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ συνθέσεως καὶ ἀναλύσεως μεθοδολογικὴν ἀντίθεσιν. Ἡ ἀντίθεσις ὁμως αὕτη δὲν εἶναι συμπτωματικὴ διὰ τὴν κοινωνιολογίαν. Καὶ ἡ ἡμετέρα βεβαίως κατάταξις θὰ ἐστερεῖτο συμπτωματικότητος, ἐὰν ἐδασίζετο μόνον ἐπὶ τοῦ κριτηρίου τῆς χρονολογικότητος. Παρ' ἡμῖν ὁμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετον ἀκριβῶς ἐκεῖνου, τὸ ὁποῖον συμβαίνει παρὰ *Carli*. Ἡμεῖς, βασιζόμενοι ἐπὶ τοῦ ὀρισθέντος ἐν τῷ δευτέρῳ τμήματι τῆς παρούσης εἰσαγωγῆς κριτηρίου τῆς κοινωνιολογικότητος, χρησιμοποιοῦμεν ὡς τυχαῖον τὸ κριτήριον τῆς χρονολογικότητος, ἐν ᾧ ὁ *Carli*, βασιζόμενος ἐπὶ τοῦ προκύπτοντος ἐκ τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ συνθέσεως καὶ ἀναλύσεως κριτηρίου, χρησιμοποιεῖ ὡς τυχαῖον τὸ κριτήριον τῆς κοινωνιολογικότητος. Ἡμεῖς χρησιμοποιοῦμεν τὸ κριτήριον τῆς χρονολογικότητος

μόνον ὡς ἐπικουρικὸν καὶ ἐφ' ὅσον ἐξυπηρετεῖται δι' αὐτοῦ ἡ ὁροθεσία τῆς ἐπιστημονικῆς κοινωνιολογίας. Ὁ *Carli* δὲν ὁρμᾶται κατ' ἀρχὴν ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ὁροθεσίας, ἀλλὰ περιορίζεται ἀπλῶς εἰς ὑπαινιγμὸν τινα, ὑπαινιγμὸν δηλοῦντα, ὅτι θεωρεῖ τὰς κατευθύνσεις τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν δύο διακριθέντων ὑπ' αὐτοῦ τύπων ὡς συμπιπτούσας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πρὸς τὰς καθ' αὐτὸ κοινωνιολογικὰς κατευθύνσεις.

22.— Ἡδὴ ἐρωτᾶται: Ὑπὸ τίνα τύπον χρησιμοποιοῦμεν τὸ κριτήριον τῆς κοινωνιολογικότητος; Προςδίδομεν ἄρα γε εἰς αὐτὸ χαρακτῆρα ἀξιολογικόν; Διακρίνοντας ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ τὰς καθ' αὐτὸ κοινωνιολογικὰς θεωρίας ἀπὸ τῶν μεταφυσικῶν ἰδίως περὶ κοινωνίας διδασκαλιῶν, ἀποβλέπομεν εἰς ἀπόρριψιν καὶ ὑποτίμησιν τῶν τελευταίων;

Ἡ διάκρισις τῶν μεταφυσικῶν ἀπὸ τῶν ἐπιστημονικῶς κοινωνιολογικῶν θεωριῶν δὲν κέκτηται χαρακτῆρα ἀξιολογικόν. Ἡ διάκρισις αὕτη ἀποβλέπει ἀπλῶς εἰς τὴν ἄρσιν τῆς συγχύσεως μεταξὺ κοινωνιολογίας καὶ κοινωνικῆς φιλοσοφίας, συγχύσεως, ἡ ὅποια μέχρι σήμερον ἀκόμη ἐξακολουθεῖ ἐν πολλοῖς ἐκδηλουμένη. Δὲν ἀμφισβητοῦμεν βεβαίως τὸν λόγον ὑποστάσεως τῆς κοινωνικῆς φιλοσοφίας. Οὐδὲ πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν *L. v. Wiese* συμφωνοῦμεν, ὅστις, ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀπόψεως, καθ' ἣν αἱ μεταφυσικαὶ παρατηρήσεις περὶ ἀντικειμένου τινὸς τῆς ἐμπειρικῆς ζωῆς δεόν νὰ ἔπωνται εἰς τὴν αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν κατανόησιν αὐτοῦ, χαρακτηρίζει ὡς πρόωρον τὴν ἐμφάνισιν τῆς μεταφυσικῆς κοινωνιολογίας¹. Ἡ πνευματικὴ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος διδάσκει, ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἐξεπορεύθη πάντοτε ἐκ τῶν κόλπων τῆς Φιλοσοφίας. Ἐὰν προηγήθη καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ ἡ κοινωνικὴ φιλοσοφία τῆς ἐπιστημονικῆς κοινωνιολογίας, τοῦτο ἐπικυροῖ ἀπλῶς τὸ ὑπὸ τῆς ἱστορίας πασῶν σχεδὸν τῶν ἐπιστημῶν διδασκόμενον. Ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ: τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς καθαρῶς δημιουργικῆς ἀποστολῆς του, δὲν δεσμεύεται ὑπὸ κανόνων. Ἡ μεταφυσικὴ, ἀνταποκρινομένη εἰς ἐσωτερικὴν ἀναγκαιό-

¹ *L. v. Wiese*, op. cit., σ. 37, γ, ε.